

Anul Jubileu și Mileniul. Anii sacri în Biblie și relevanța lor astăzi

David L. Baker

Dr. Baker este Deputy Warden la Tyndale House, Cambridge

[p.44]

Sfârșitul celui de-al doilea mileniu creștin e un moment potrivit pentru a examina semnificația anilor sacri care au avut rolul de jaloane în împărțirea perioadelor istoriei în Biblie, în particular *anul sabatic* (o dată la 7 ani) și *anul jubileu* (o dată la 50 de ani) și să reflectăm la înțelesul lor în timp ce ne pregătim să celebrăm anul 200.

Anul sabatic

Terminologie

Ebraica folosește doi termeni distincți în legătură cu anul sabatic, adică *šabbat* ("odihnă", cf. Gen 2:2-3; Ieș 23:12) și *šemitta* (*š-m-t*). Verbul *š-m-t* din Ieș 23:11 înseamnă a "da (pământului) odihnă" lăsându-l necultivat în anul sabatic, în timp ce în Deuteronom 15:1 *šemitta* înseamnă a "anula" o datorie. Driver (1902) și Craigie (1976) sugerează că acest verset legiferează doar suspendarea datoriilor pe timpul anului sabatic, nu anularea lor, dar din următoarele versete se pare că anularea era intenționată (așa von Rad 1966b; Clines). Compararea cu practica în Mesopotamia îndrumă mai iute către anulare decât suspendare (Weinfeld 1995: pp. 167-68). Iosefus și interpretatorii rabinici sunt de acord că înseamnă anularea datoriilor și acesta este înțelesul său în NIV, NJB și NRSV. După câte s-ar putea presupune, plata datoriilor era programată să fie încheiată până în anul sabatic și anularea era necesară doar în cazul unui sărac care chiar nu putea plăti.

Contextul agrar

În "Cartea Legământului" (Ieș 21-23) se găsesc două rânduieli privind anul sabatic, una despre agricultură și cealaltă despre sclavie.

Prima, rânduiala privind agricultura, se găsește în Ieș 23:10-11:

Șase ani trebuie să-ți semeni câmpurile și să-ți culegi roadele, dar în cel de-al șaptelea an lasă-ți pământul nearat și nefolosit. Pentru ca cei săraci dintre voi să se poată hrăni din el; și ce lasă ei să mănânce animalele câmpului. Fă la fel cu via și cu măslinii tăi. (NIV)

[p. 45]

Șase ani își vei semăna țarinile și le vei strânge roadele, dar al șaptelea le vei lăsa să se odihnească și să stea nearate, pentru ca săracii dintre voi să poată mânca și ce vor lăsa ei vor mânca fiarele. Vei face la fel cu via ta și cu măslinii tăi. (NRSV)

Pământul trebuie să se odihnească în anul sabatic, stând necultivat, la fel cum oamenii și animalele se odihnesc în a șaptea zi (Ieș 20:9-10¹). În timpul acestui al șaptelea an produsele care cresc în țărini de la sine devin proprietatea săracilor, nu a stăpânului țarinei, iar acesta trebuie să se hrănească din produsele puse deoparte în anul precedent (cf. Lev 25:20-22)². O odihnă la fiecare al șaptelea an creștea fără îndoială fertilitatea pământului, dar nu acesta era scopul principal, ci mai degrabă un efect secundar. Scopul principal era de a cinsti pe Dumnezeu ca supremul proprietar al pământului (cf. Lev 25:2,23) și de a arăta grijă față de nevoile celor săraci.

În al doilea rând, deși *sclavia* nu a fost abolită în anticul Israel, un număr de rânduieli era menit să-i limiteze efectul. În Ieș 21:2 citim:

De cumperi un rob evreu, el trebuie să te slujească șase ani. Dar în al șaptelea an, va deveni liber, fără să plătească nimic. (NIV)

Când vei cumpăra un rob evreu, el îți va servi șase ani, dar în al șaptelea an va ieși un om liber, fără datorie. (NRSV)

În lumea antică, când cineva devenea insolubil era deseori obligat să se vândă pe sine sau pe copiii săi în robie pentru a-și plăti datoriile (cf. 4Rg 4:1-7; Ne 5:5). Așa că era stipulat ca un Israelit³ care era împovărat până la a deveni sclavul altui Israelit poate fi ținut doar maxim șase ani până să fie eliberat⁴. Cu alte cuvinte el nu e un sclav în înțelesul deplin al cuvântului, ci intră într-un contract de muncă ca și muncitor legat ("simbriaș", NIV) pentru o perioadă de timp limitată (cf. Lev 25:39-43). Această rânduială e diferită de cea care se aplica sclavilor străini, de obicei înrobiți pe viață (Lev 25:44-46).

În Ieș 21:3-11 rânduiala e dezvoltată mai mult. E interesant că autorul ia în considerare posibilitatea ca un sclav să prefere să rămână cu stăpânul său și să nu fie liber (v. 5). Acest lucru pare să sugereze că stăpânii Israeliti de sclavi își tratează sclavii în mod uman, așa că un sclav care nu poate trăi independent (ex. din pricina unui handicap sau a vârstei înaintate) ar duce-o mai bine în familia stăpânului.

Contextul urban

În Ieșire și în Levitic, în contextul unei economii agrare, anul sabatic e prescris ca un an de odihnă pentru pământ

---

¹ Nu este clar aici dacă intenția era de a respecta anul sabatic simultan în tot ținutul sau separat în funcție de data la care o aune bucată de pământ a intrat în posesia cuiva, dar comparația cu versetul următor sugerează că era fixat la scară națională (comp. Deut 15:1,9; 31:10-11). Ginzberg (1932: pp. 352-354) sugerează că la origine era fixat separat de fiecare proprietar în parte, dar în timp a devenit fix.

² Această rânduială e elaborată în Lev 25:2-7, iar aici se pare că proprietarul țarinei avea voie să culeagă roadele care creșteau de la sine, cum la fel putea și săracul, astfel încât efectiv tot poporul lui Israel revenea temporar la stilul de viață nomadic pe care îl avea înainte de a intra în Pământul Făgăduit (Wenham 1979: p. 318).

³ Înțelesul exact al termenului "Evreu" și relația sa cu grupul numit Habiru în Orientul Apropiat antic a fost discutată îndelung (a se vedea Thompson 1974: pp. 189-190; Astour 1976; Lemche 1992). E folosit în general în Vechiul Testament în sens oarecum peiorativ, aproape întotdeauna de alții referitor la Israeliti mai degrabă decât de Israeliti referitor la ei înșiși. În acest context se pare că referința era la un sclav Israelit (Childs 1974; cf. Deut 15:12; Ier 34:9). Probabil cuvântul "Evreu" este folosit pentru că ideea unui sclav "Israelit" era îngrozitoare.

⁴ După de Vaux (1961: p. 173) cei șase ani erau socotiți din momentul în care persoana începea să lucreze pentru stăpân; dar de asemenea se poate înțelege că asta însemna că toți cei din această categorie erau eliberați simultan în anul sabatic, i.e. al șaptelea an la nivel național.

[p. 46]

și de libertate pentru sclavii evrei. În Deuteronom 15:1-18 prescripțiile pentru anul sabatic sunt reformulate într-un nou context, cel al economiei de comerț, care are o natură urbană. (Poate putem vedea acest lucru ca un exemplu antic de contextualizare.) Se găsește o nouă stipulație, iar unele din vechile rânduieli sunt repetate mai în detaliu și cu anumite variații. S-ar părea că Deuteronom 15 e menit unei perioade mai târzii din istoria lui Israel, când oamenii locuiesc în orașe și decalajul dintre bogați și săraci începuse să se lărgască⁵.

Noua stipulație din Deuteronom este că la sfârșitul a șapte ani toate datoriile semenilor Israeliti trebuie anulate (vv. 1-3)⁶! Această stipulare e formulată folosind termenul *šemitta* ("scutire, anulare") care e folosit în Ieș 23:11 cu referire la lăsarea pământului neplantat în timpul anului sabatic. E de presupus că scopul acestei reguli radicale nu e de a încuraja oamenii în a fi neglijenți în plata datoriilor, ci de a oferi o cale de ieșire săracilor care au încercat să le plătească, dar nu au reușit.

Într-o situație ideală e de la sine înțeles că nu ar trebuie să existe sărăcie în poporul lui Dumnezeu, dacă îi este credincios și ascultător (Deut 15:4-6); dar această legislație privește o situație de fapt – unde există sărăcie – și nu una ideală, așadar este esențial să ofere siguranță celui sărac (v. 11). Este datoria unui Israelit să ajute un sărman prin împrumut, oricât de mare, chiar dacă anul sabatic e aproape și posibilitatea plății e relativ mică (vv. 7-10; comp. Lev 25:35-38; Lc 6:34-35).

În versetele 12-18 rânduiala privind eliberarea unui sclav evreu (Ieș 21:2-6) e repetată și dezvoltată. În Deuteronom aceeași rânduială se aplică atât sclavilor bărbați cât și femeii (15:12), în timp ce Ieșirea are altă rânduială pentru femeii (21:7-11)⁷. Robul e descris aici ca și *ah* ("frate, tovarăș"), termen neîntâlnit în prima rânduială, iar robul eliberat trebuie să primească o parte din produsul rezultat în urma muncii sale (vv. 13-14). Această regulă se bazează pe credința că Dumnezeu a eliberat poporul Său Israel din robia egipteană și prin urmare aceștia trebuie să-și elibereze și ei sclavii (v. 15)⁸.

Celebrarea anului sabatic e legată în Deuteronom 31:9-13 de citirea Legii la fiecare șapte ani. Când în timpurile antice era încheiat un legământ, un document oficial era păstrat de obicei într-un loc de comun acord și citit public din când în când. De asemenea și Legea, ca document oficial al legământului dintre Dumnezeu și Israel, trebuia citit regulat întregului popor, iar timpul specificat pentru acest lucru era anul sabatic⁹.

---

⁵ Sunt multe păreri asupra dezvoltării structurii economice și sociale a vechiului Israel (ex. Robinson 1932: pp. 355-67; de Vaux 1961: pp. 164-67; Gottwald 1976; Bendor 1996), care nu pot fi discutate aici. Eu presupun că a fost o mișcare de la o societate relativ egalitară bazată pe familie în timpul perioadei timpurii a așezării în Palestina la una cu o mai mare diferențiere în averi și legături de familie mai slabe în timpul monarhiei divizate.

⁶ Se găsesc precedente în Mesopotamia pentru asemenea ștergeri ale datoriilor (Weinfeld 1995: pp. 162-68)

⁷ Aparent motivul pentru acest fapt e că femeia roabă era vândută de tatăl ei ca și concubină și devenea astfel un membru (relativ) permanent al familiei creditorului (Childs 1974; Durham 1987). În această calitate avea anumite drepturi (vv. 9-10), iar în anumite condiții putea fi eliberată (vv. 8,11).

⁸ Pentru un studiu detaliat asupra sclaviei ca rezultat al datoriilor în Israel și în Orientul Apropiat antic, a se vedea Chirichigno (1993). Din păcate nu sunt în stare să discut interpretarea legilor relevante în limitele acestui articol.

⁹ E greu de știut cu siguranță dacă întreaga Lege, sau doar o parte din ea, era citită; de asemenea dacă era avut în vedere ca întreg Israelul să se adune într-un loc sau dacă participau doar reprezentanți. Pentru o discuție, a se vedea Thompson (1974).

[p. 47]

Respectarea anului sabatic – care includea odihnă pentru pământ, eliberarea sclavilor Evrei și anularea datoriilor săracilor – trebuia să funcționeze pentru a reduce distanța dintre bogați și săraci care a crescut după ce Israel s-a așezat în Palestina. Totuși, e evident că nu era ușor de pus în practică o lege în urma căruia săracii avea de câștigat în detrimentul bogaților, din moment ce cei cu putere și influență în societate se opuneau inevitabil (Amit 1992: pp. 50-53).

Din păcate, se pare că anul sabatic nu era respectat consistent în timpurile vechi-testamentare¹⁰. Într-adevăr neputința lui Israel de a ține rânduiala privind odihna pentru pământ e menționată ca unul din păcatele care au dus în cele din urmă la exilarea lor din Pământul Făgăduit (a se vedea Lev 26:34-35, 43; 2Cron 36:21). Nu există nicio mărturie directă pentru respectarea ei înainte de Exil, deși se poate să fi fost respectată în anumite perioade, ex. în timpul domniei lui Iosia (cf. Kaufman 1984). Avem un singur exemplu de sclavi eliberați, spre sfârșitul monarhiei, când Ieremia le-a amintit oamenilor din Iuda să-și elibereze sclavii Evrei (Ier 34:8-22). Se pare că nu aveau obiceiul să facă asta, din moment ce au avut nevoie de o profeție pentru a-i convinge și nu mult după ce a avut loc eliberarea s-au răzgândit și au luat robii înapoi! Doar după Exil întâlnim o înregistrare a anulării datoriilor în al șaptelea an, făcută de Neemia, însoțită de odihnă pentru pământ (Ne 10:32). Similar, citirea Legii către întregul popor e menționată doar o dată, spre sfârșitul Vechiului Testament, de către preotul Ezdra (Ne 8).

Anul Jubileu

Terminologie

Doi termeni distincți sunt folosiți în legătură cu anul jubileu, anume *yobel* și *deror*.

Mulți savanți consideră că termenul *yobel* provine de la trompeta făcută din corn de berbec din care se suna la începutul anului jubileu (Lev 25:9; comp. Ieș 19:13; Ios 6:4-5). North (1990) nu e de acord, legându-l în schimb de verbul *y-b-l* ("a ieși, a se întoarce", Is 55:12; Ier 31:9). Această părere e susținută de traducerea lui *yobel* în Septuaginta ca *aphesis* ("eliberare"), iar Iosefus îi dă înțelesul de "libertate". Dar oricare ar fi etimologia sa, e destul de clar că sensul primar al cuvântului *yobel* se referă la păstrarea obiceiului Israelit al celui de-al cincizecilea an (Lev 25:10).

Cuvântul *deror* e legat de *anduraru* ("eliberare") din acadiană și în Vechiul Testament înseamnă "eliberare" sau "libertate", în special în contextul anului jubileu (Lev 25:10; Is 61:1; Ier 34:8; Ez 46:17)¹¹.

[p. 48]

---

¹⁰ Despre păstrarea anului sabatic după timpurile Vechiului Testament, a se vedea Rothkoff (1972) și Wacholder (1976). În Israelul modern instituția e continuată de Evreii ortodocși, iar următorul an sabatic va fi în 2000/20001 (anul evreiesc 5761).

¹¹ Pentru o discuție amănunțită, a se vedea North (1978)

Legislația privind jubileul e expusă în Levitic 25, precedată de un rezumat al rânduielii pentru anul sabatic (vv. 2-7). După șapte cicluri de șapte ani (v. 8), cel de-al cincizecilea an e desemnat ca un an sabatic în plus, un fel de "supra-sabat" (v. 10):

Sfințiți al cincizecilea an și proclamați libertate peste tot pământul tuturor locuitorilor săi. Va fi jubileu pentru voi; fiecare se va întoarce la țarina lui și fiecare la familia sa. (NIV)

Veți sfinți al cincizecilea an și veți vesti eliberare în toată țara tuturor locuitorilor săi. Va fi jubileu pentru voi: vă veți întoarce, fiecare din voi la moșia sa și fiecare din voi la familia sa. (NRSV)

În acest an, libertatea (*deror*) trebuie proclamată pentru (aproape¹²) toți locuitorii țării (v. 10a). Ca și în anul sabatic, nicio însămânțare a pământului nu trebuie să aibă loc în timpul anului jubileu (vv. 11-12). Mai mult, pământul înstrăinat trebuie să se întoarcă primului proprietar (vv. 10b, 13), cu excepția caselor din orașe (vv. 29-30). În contextul socio-economic al orașului, o casă și pământul pe care aceasta era construită puteau fi răscumpărate doar în primul an de la vindere, iar dacă nu erau răscumpărate în acest timp deveneau proprietatea permanentă a cumpărătorului. Această excepție nu se aplică în orașele levitice (vv. 32-34), pentru că aceste orașe sunt singurele pământuri pe care aceștia le dețin (Num 35:10).

Aparent, regula presupune că doi ani sabatici trebuie ținuți succesiv (al 49-lea și al 50-lea), ceea ce ridică întrebarea dacă era posibil ca pământul să rămână nesemănat doi ani consecutiv. O sugestie ar fi că anul jubileu e de fapt al 49-lea an, care prin cronologie incluzivă e numit al 50-lea (ex. van Selms 1976; Hartley 1992: pp.434-36). Cronologia incluzivă, care numără primul și ultimul element dintr-o perioadă de timp, era cu siguranță obișnuită în Israelul antic (cf. In 20:26, unde "opt zile" e numărătoarea incluzivă a unei săptămâni și tradiția Noului Testament că Iisus a înviat "a treia zi", adică după două zile de la crucificare). O altă sugestie ar fi că al cincizecilea an e un "an" intercalar, introdus în calendar pentru a armoniza anul lunar cu anul solar și că durata lui e de doar 49 de zile (cf. Lev 25:8; a se vedea Hoenig 1969; Wenham 1979). Funcția sa ar fi comparabilă cu ziua adițională introdusă în fiecare an bisect în calendarul iulian. Dar chiar dacă cronologia corectă nu e sigură, nu există niciun dubiu în ce privește măsurile sociale care trebuie luate în anul jubileu, nici înțelesul lor teologic.

Una din cele mai importante teme în înțelegerea anului jubileu este libertatea, iar Ezechiel chiar se referă la el ca "anul eliberării" (Ez 46:17, NIV). Poporul lui Israel

[p. 49]

a fost eliberat de Domnul Dumnezeu din robia egipteană și prin urmare nu poate fi înrobitor de nimeni, deoarece a devenit robul lui Dumnezeu (Lev 25:39,42,55). Levitic 25 stipulează că dacă un Israelit e împovărat într-atât încât devine muncitor legat al unui alt Israelit (vv. 39-40), în anul jubileu trebuie eliberat de această obligație și să se întoarcă la familia și moșia lui (v. 41). Iar dacă se vinde unui străin sau rezident temporar (v. 47), acest lucru e permis doar cu condiția ca el și familia sa să păstreze dreptul de răscumpărare (vv. 48-52). Astfel că și acesta are statutul unui muncitor legat, chiar dacă practic acest lucru poate să nu fie foarte

---

¹² Regula nu include sclavii străini cumpărați de pe piața de sclavi (vv. 46-48)

diferit robie (v. 53). Dacă nu e răscumpărat mai devreme, atunci în anul jubileu trebuie să i se permită să plece liber fără plată (v. 54)¹³.

Toate rânduielile anului sabatic se aplică și în anul jubileu, dar trăsătura caracteristică a anului jubileu e restituirea pământului către proprietarul desemnat de Dumnezeu când Israel a luat în posesie pământul făgăduit (Schaeffer 1922: pp. 68-98; Ginzberg 1932: pp. 369-74). Pământul care a fost vândut ar trebui răscumpărat la prima ocazie de către cel mai apropiat membru al familiei (Lev 25:24-25; comp Rut 4; Ier 32:7-10), iar dacă acest lucru nu se întâmplă persoana care a vândut pământul păstrează dreptul de a-l răscumpăra ulterior dacă va fi în stare (vv. 26-27)¹⁴. Dar dacă niciuna din aceste rânduieli nu duc la înapoierea pământului, în anul jubileu acesta trebuie restituit proprietarului originar (v. 28)¹⁵.

Aceasta înseamnă că pământul în vechiul Israel nu era vândut, ci doar împrumutat până în anul jubileu (cf. vv. 15-16). Astfel, oricine devenea sărac și era nevoit să-și "vândă" pământul, îl primea înapoi cel mai târziu în cel de-al cincizecilea an. Exista o bază teologică pentru acest lucru: pământul aparținea lui Dumnezeu (Lev 25:23; comp. Ieș 15:13,17). El l-a dat poporului Său Israel (Fac 15:7; Ieș 20:24; 25:38; Deut 5:16) și ei locuiau acolo ca rezidenți temporari, nu ca proprietari absoluți (1Cron 29:15; Ps 40:12; comp. Evr 11:13). Pământul a fost distribuit fiecărui trib și fiecărui clan la intrarea lui Israel în Palestina (Ios 14-21), în concordanță cu porunca lui Dumnezeu către Moise (Num 26:52-56; 34) și prin urmare moștenirea unui om nu poate fi luată de un altul (cf. 3Rg 21:3). Această atitudine e evident diferită de cea a precedentilor locuitori ai Palestinei față de pământ. Avraam, de exemplu, a cumpărat loc de înmormântare de la Efron Heteul (Fac 23) și David a cumpărat pământ pentru a construi un altar de la Aravna Iebusitul (2Rg 24:18-25). Acest lucru nu a constituit o problemă pentru ei, deoarece îl înțelegeau doar ca pe o tranzacție comercială.

Acest lucru avea, de asemenea, corolarul că o fiică ce moștenește pământul (cf. Num 27:1-8) trebuie să se mărite cu cineva din tribul ei (Num 36:1-12), pentru ca partea ei de pământ să nu devină proprietatea altui trib (v. 7). Dacă o femeie moștenește pământ și apoi se căsătorește în afara tribului său, acel pământ devenea proprietatea tribului soțului și nu era înapoiat în anul jubileu (Num 36:3-4).

Principalul scop al acestei legislații, conform lui Wenham (1979), era de a preveni falimentul și de a reduce distanța dintre bogați și săraci care începuse să apară în timpul monarhiei. Acest lucru nu era făcut prin apelul către bogați de a deveni binefăcători și de a da din surplusul lor săracilor; conceptul de an jubileu includea un mecanism legal pentru a regla drepturile de proprietate în concordanță cu justiția socială (Sider 1978: p.80). În particular, orice sărac era îndreptățit să-și primească posesiunile în al cincizecilea an, iar dacă devenise lucrător legat de glie, trebuia eliberat fără nicio plată de răscumpărare pentru a se putea întoarce la familia și pământul său.

---

¹³ E dificil de armonizat această rânduială cu Ieșirea 21:2-6 și Deuteronom 15:12-18. Eliberarea sclavilor evrei era hotărâtă pentru anul sabatic în Ieșirea 21 și Deuteronom 15, în timp ce în Levitic 25 muncitorii legați erau eliberați în anul jubileu. Pentru o discuție asupra diferitelor interpretări, a se vedea Hartley (1992: pp. 431-33). Oricum ar fi, principiul libertății pentru poporul lui Dumnezeu e clar enunțat în toate aceste texte.

¹⁴ Pentru o discuție amănunțită despre răscumpărarea pământului în Israel, a se vedea Westbrook (1991): capitolele 3 și 5; cf. Milgrom (1995).

¹⁵ În Levitic 27:16-24 se găsește o rânduială despre pământul care a fost "afierosit", i.e. oferit preoților pentru ca produsul să fie folosit la întreținerea templului. Fără a discuta detaliile acestei reguli (despre asta, a se vedea Wenham 1979), e de ajuns să spunem că principiul general al restituirii pământului proprietarului originar în anul jubileu se aplică și în acest caz.

Poate părea că rânduielile privind anul sfânt în Israel erau nerealiste din punct de vedere economic. Într-adevăr, unii autori biblici au anticipat că unii vor obiecta împotriva unei legislații radicale (Lev 25:20; comp. Deut 15:9). Îmbunătățiri radicale ale situației săracilor nu pot avea loc fără pierderi de partea bogaților, deoarece nivelarea e necesară dacă ar fi ca toți oamenii să aibă destul. În ciuda a ceea ce spun des susținătorii teologiei prosperității, încrederea în Dumnezeu nu duce în mod necesar la avere în sensul pământesc (cf. Jackson 1989; Herlianto 1992; Nicholls 1996). Cu toate acestea, rânduielile pentru anul sfânt sunt însoțite de o promisiune aplicabilă în lumea aceasta, anume că toți cei care le păstrează vor fi binecuvântați de Dumnezeu cu siguranță (v. 18) și cu o recoltă adecvată (v. 19). Promisiunea e dezvoltată în Levitic 26:3-13 și Deuteronom 28:1-14.

Savanții nu sunt de acord în legătură cu originea instituției jubileului și dacă rânduielile respective provin din perioada timpurie a Israelului sau de după Exil¹⁶. Există asemănări clare în antica Mesopotamie, în particular decretele regale legate de *andurarum* ("eliberare, lăsare", comp. ebraicul *deror*) și *misharum* ("dreptate, echitate") care erau proclamate din când în când de regii care voiau să-și arate poporului mărinimia (Weinfeld 1995: cap. 4, 8; comp. Lemche 1976; 1979). Aceste decrete puteau cuprinde măsuri ca anularea datoriilor, eliberarea din sclavie, înapoierea pământului ipotecat și amnistierea prizonierilor. Așadar, prevederile anului jubileu nu erau fără precedent în Orientul Apropiat antic, dar ideea respectării lor în mod recurent o dată la 50 de ani pare a fi distinctivă pentru Israel. Regii mesopotamieni putea institui reforme și să-și arate mărinimia față de popor dacă asta le făcea plăcere, dar poporul lui Israel trebuia să întreprindă măsuri specifice pentru a promova dreptatea socială și egalitatea în vremurile impuse de lege, fie că le era pe plac sau nu (cf. Hallo 1977: pp. 15-16).

Respectarea

Ca și în cazul anului sabatic, trebuie să luăm în considerare cât de mult era de fapt respectat în mod regulat anul jubileu în Israelul antic. De Vaux (1961: pp. 175-177) e de părere că aceasta e o legislație idealistă care nu a fost pusă în practică niciodată,

[p. 51]

în timp ce van Selms (1976) crede că anul jubileu era respectat, dar neregulat. Westbrook (1991: pp. 38-52) concluzionează că regulile jubileului reflectă o instituție care era respectată din când în când, cum era cazul și în Mesopotamia, dar nu regulat la fiecare 50 de ani.

Trebuie admis că există puține mărturii în Vechiul Testament pentru respectarea anului jubileu¹⁷. În cărțile istorice nu e menționat, decât poate în 4 Regi 19:29. În scrierile profetice se găsesc doar trei referiri: Isaia 37:30 (= 4Rg 19:29), Ezechiel 46:17 (referitor la viitor, nu la timpul lui Ezechiel) și Isaia 61:1-2¹⁸. Pe de altă parte, așa cum arată Hartley (1992: p. 429),

---

¹⁶ A se vedea Schaeffer (1992: pp. 93-95); Ginzberg (1932: p. 381); de Vaux (1961; pp. 176-177); van Selms (1976); Wenham (1979: p.318); Westbrook (1991: pp. 38-52,55-57); Amit (1992: pp. 55-59); Wright (1992: p. 1028); Hartley (1992: pp. 427-430); Fager (1993: pp. 25-34); Weinfeld (1995: p. 177); comp. Wacholder (1976)

¹⁷ Bineînțeles, absența evidenței nu înseamnă evidența absenței. Nu există nicio mărturie în Vechiul Testament cum că poporul celebra Sărbătoarea Săptămânilor, iar Noul Testament conține puține dovezi ale practicării sfintei comuniuni, dar asta nu dovedește în mod necesar că aceste sărbători nu erau celebrate de anticii Israeliti și respectiv de creștinii timpurii.

¹⁸ Acest ultim text va fi discutat mai jos. Ieremia 34 folosește de asemenea termenul *deror* (vv. 8, 15, 17), dar se pare ca aici e vizat anul sabatic sau poate o măsură extraordinară, în afara ciclului anilor sacri.

jubileul trebuia celebrat doar o dată la 50 de ani, așa că nu ar fi nici un motiv să fie menționat, decât dacă un anumit eveniment a avut loc în timpul anului jubileu (și atunci doar dacă evenimentul era considerat semnificativ).

Pseudoepigrafele conțin o carte numită a "Jubileelor", scrisă în al doilea secol î.Hr; dar aici ideea de an jubileu e folosită doar pentru a împărți istoria lumii în perioade de șapte ori câte șapte ani, iar cartea nu conține nicio dovadă că păstrarea anului jubileu era o realitate curentă în acele timpuri. Josephus se referă la anul jubileu, dar nu spune clar dacă instituția era chiar respectată (Fager 1993: p. 35). Tradiția iudaică, cum e păstrată în Talmud, presupune că anul sabatic și cel jubileu erau păstrați cu regularitate în Israel până la Exil; dar după aceea anul jubileu a devenit irelevant deoarece iudeii nu mai locuiau pe proprietatea de familie originală care le-a fost desemnată când au intrat în Pământul Făgăduinței (Safrai 1972; Fager 1993: p. 36). Părinții Bisericii, pe de altă parte, tindeau să interpreteze anul jubileu alegoric sau mesianic (*ibid.*).

S-ar părea că anul jubileu nu era respectat în mod regulat în Israelul antic. Totuși, valorile circumscrise instituției erau în mod evident importante pentru popor. Vedeau pământul ca proprietate de familie, pe baza convingerii lor că pământul a fost dat de Domnul Dumnezeu poporului Său. Prin urmare, erau șovăielnici să cumpere și să vândă pământ, deși fără îndoială așa ceva se și întâmpla uneori; și există în Vechiul Testament câteva exemple de răscumpărare a proprietății familiale. De asemenea principiul libertății fiecărui om din popor era important în Israelul antic, chiar dacă acest lucru nu era tot timpul o realitate și în practică unii Israeliti deveneau sclavi sau lucrători legați. Dacă erau eliberați în anumite momente, după cum e stipulat în rânduilele anului sacru, nu putem fi siguri.

Anul îndurării Domnului

Isaia 61

În afară de anul sabatic și cel jubileu, mai există ceea ce e descris în Isaia 61:1-2a ca "anul îndurării Domnului".

[p.52]

În acest text, profetul reinterpretează în mod eshatologic jubileul:

Duhul Domnului Stăpân e peste mine,
pentru că Domnul m-a uns
să vestesc veste bună săracilor.
El m-a trimis să să-i vindec pe cei cu inima zdrobită,
să declar libertate captivilor
și să eliberez din întuneric robii,
să declar anul îndurării Domnului
și ziua răzbunării Domnului nostru. (NIV)
Duhul Domnului Dumnezeu e deasupra mea,
pentru că Domnul m-a uns;
m-a trimis să aduc vestea bună oprimaților,
să vindec pe cei zdrobiți la inimă,
să vestesc libertate captivilor,

și eliberare robilor;
să vestesc anul îndurării Domnului,
și ziua răzbunării Domnului nostru. (NRSV)

Epoca mesianică¹⁹ e descrisă ca și "anul îndurării Domnului" (v.2a), o idee ce își trage cel puțin o parte din inspirație din cea a anului jubileu. Una din sarcinile profetului e de a "vesti libertatea" (*qara deror*, v.1c), o sintagmă specială găsită în rânduielele jubileului (Lev 25 :10)²⁰. În epoca mesianică, conform mesajului profetului, cei săraci și oprimați vor fi eliberați de suferința lor (Is 61:2b-9). Expresia "ziua răzbunării Domnului nostru" pare să indice că libertatea pentru cei oprimați va fi însoțită de judecarea asupritorilor (comp. cu "ziua Domnului" în Amos 5:18-20 și Ioil 2:28-30). Mai mult, în concordanță cu principiul "restaurării" din anul jubileu, cetățile ruinate și cele părăsite vor fi restaurate (v.4).

Isaia 58

O idee similară se găsește în Isaia 58:6:

Nu este acesta felul de post pe care L-am ales:
să rupi lanțurile nedreptății și să dezlegi funiile sclaviei,
să eliberezi pe cei oprimați și să rupi orice jug? (NIV)
Nu este acesta postul pe care L-am ales:
să slăbești legăturile nedreptății, să dezlegi curelele jugului,
să lași pe cei oprimați să plece liberi și să rupi orice jug? (NRSV)

Expresia *šallah hopšim*, tradusă aici prin "a elibera", e diferită de *qara deror* din textul precedent, dar înțelesul său este aproape identic. Deși profetul nu menționează în mod specific anul jubileu, există multe similarități între Isaia 58 și rânduielele jubileului, după cum e arătat de Hanks (1983: pp. 99-103; comp. Weinfeld 1995: p.18). În special:

- profeția din Isaia 58 e deschisă de ceva asemănător unei trâmbițe (v.1), iar anul jubileu trebuie anunțat prin

[p.53]

glas de trâmbiță (Lev 25:9)²¹;

- tema din Isaia 58 e postul cel adevărat (vv. 3-6), singurul post pentru care se găsesc rânduielele în Lege e Ziua Ispășirii, iar anul jubileu începe exact în Ziua Ispășirii (Lev 25:9)²²;

---

¹⁹ A se remarca folosirea cuvântului *masa* ("uns") în v. 1

²⁰ Cuvintele sunt traduse la fel în NRSV, dar în NIV în Levitic apare "eliberare", în timp ce în Isaia apare "libertate".

²¹ Hartley (1992: p.447) atrage atenția asupra unei legături între jubileu și epoca mesianică în simbolismul trâmbiței, care trebuie sunată când exilații se reîntorc să-l cinstească pe Dumnezeu în Ierusalim (Is 27:13) și când Mesia intră în orașul sfânt în triumf (Zac 9:9-10,14-16). De asemenea sugerează că Noul Testament preia această simbolică în proclamarea faptului că revenirea lui Iisus Hristos va fi anunțată de o trâmbiță (Mat 24:31; 1Cor 15:52).

²² Nu este în întregime clar ce înseamnă că anul jubileu începe în cea de-a zece zi a celei de-a șaptea luni, dar știm că existau mai mult de o modalitate de a socoti "anul" în Israelul antic: ex. un an religios ce începea primăvara (1 Aviv/Nisan, cf. Ieș 12:2; Deut 16:1; Est 3:7) și un an agricol care începe toamna (1 Eitanim/Tișri,

- Isaia 58:5 se referă la o zi de post ca "o zi plăcută Domnului" (yom raon ladonay), în timp ce Isaia 61:2 descrie "anul îndurării lui Dumnezeu" (šenat raon ladonay) – cu alte cuvinte, anul îndurării (anul jubileu, Is 61) va fi deschis cu o zi a îndurării (Ziua Ispășirii, Is 58);
- Isaia 58:7 îndeamnă poporul să ofere adăpost, hrană și haine săracilor și să nu-și închidă ochii la nevoile Israelitelor, probleme ce sunt de asemenea menționate în rânduielele pentru anul jubileu (Lev 25:35-37;47-49);
- în Isaia 58:13-14 se găsește o directivă privind Sabatul, iar anul jubileu este an sabatic;
- Isaia 58:14 promite restaurarea poporului lui Dumnezeu la "moștenirea lui Iacob, părintele tău" după Exil, o promisiune ce se potrivește foarte bine cu tema restaurării proprietății familiale în anul jubileu.

În mod clar Isaia 58 preia ideea jubileului și o dezvoltă ca o provocare adresată poporului lui Israel care vrea să fie liber de opresori, dar nu e preocupat de libertatea membrilor neprivilegiați din societatea sa.

Într-o societate dreaptă și prosperă ca aceasta avută în vedere de profeție, nu va mai fi robie sau opresiune (vv. 6,9). Dimpotrivă, nevoile celor flămânzi și oprimați vor fi satisfăcute (vv. 7,10). "Vechile dărâmături" vor fi restaurate (v. 12; comp 61:4). Toate acestea se vor baza pe *sedaqa* ("dreptate, justiție") și pe prezența bunului Dumnezeu (vv. 8,11).

Luca 4

Conform Noului Testament, epoca mesianică a început o dată cu venirea lui Iisus Hristos, după cum declară chiar El în prima predică înregistrată de Luca, în sinagoga din Nazaret (Lc 4:16-21). Iisus citează Isaia 61:1-2a, cu o inserție din Isaia 58:6²³ și anunță că profeția despre "anul îndurării Domnului" a început să se împlinească în ziua aceea.

Trocme (1973: cap. 2) susține că Iisus în predica din Nazaret vestea un jubileu (comp. Strobel 1972). El socotește 26-27 p.Hr. ca an sabatic și sugerează că în Ziua Ispășirii (10 Tișri) a acelui an (i.e. Septembrie/Octombrie 26) "a anunțat Iisus deplina restaurare a practicilor jubileului în Israel" (p. 39). Cât de mult poate fi acest lucru relaționat cu alte indicații referitoare la preoția lui Iisus din Evangheliile nu e sigur (cf. Marshall 1978: p.184). Chiar mai nesigur e dacă

[p.53]

---

i.e. a "șaptea lună" a anului religios; cf. Ieș 23:16; 34:22; 3Rg 8:2; calendarul de la Gezer). Poate putem compara acest lucru cu modernele an academic și an financiar, an bisericesc și alți ani religioși, care deseori nu coincid cu anul calendaristic. Cf. Hoenig (1969: p. 231); Vanderkam (1992).

²³ Cuvintele "a elibera pe cei asupriți" se găsesc în v. 18, aparent luate din Is 58:6. Unii interpreți cred că alți comentatori creștini ulteriori au introdus aceste cuvinte, dar Hanks (1983: pp. 98-104) afirmă că legătura dintre cele două profeții își are originea chiar la Iisus. Comp. Lc 7:22, o adaptare a lui Is 35:5-6 cu o inserție din Is 61:1.

Iisus propunea o adoptare imediată a legilor jubileului, după cum susține Trocme, implicând "exproprierea pământurilor bogaților și lichidarea sistemului cămătăresc în urma căruia clasa conducătoare își câștiga existența" (p.30). Absența din Evanghelii a dovezilor în favoarea implicării lui Iisus în politică și economie și refuzul său de a se implica într-o dispută asupra proprietății pământului chiar și atunci când una din părți apela pentru ajutor (Lc 12:13-14) indică mai degrabă faptul că Iisus folosea ideea jubileului în sens metaforic (cf. Willoughby 1995).

Rodgers (1981) interpretează proclamarea "anului îndurării Domnului" ca "o folosire eshatologică a temei legislației jubileului, care se bazează pe principiul eliberării, restituirii și libertății pentru toți cei care cred în Domnul" (cf. Seccombe 1982: pp. 54-56). Ea susține mai departe că scopul preoției lui Iisus, după Luca, e salvarea celor pierduți prin iertarea păcatelor și că acesta e "un concept total spiritual". Cu alte cuvinte, Iisus nu a pledat pentru reforme politice și economice, ci "a venit să sufere și să moară și în a treia zi să se scoale din morți pentru ca pocăința și iertarea păcatelor să fie propovăduite în numele Său tuturor neamurilor". Astfel "anul îndurării Domnului" a venit "în El".

Probabil adevărul se găsește între extremele înțelegerii predicii lui Iisus ca o proclamație literală a jubileului, cu adoptarea imediată a reformelor sociale și interpretării sale într-un mod pur spiritual ce îi limitează referirile la iertarea păcatelor. Arias (1984) sugerează că jubileul ar trebui văzut ca "o paradigmă a acțiunii regatului în lume", atât ca o "expresie a speranței" cât și ca o abordare critică a lucrurilor "așa cum sunt"²⁴. Nolland (1989: p.202) spune în felul următor: "Circumscrie restaurarea spirituală, transformarea morală, salvarea din opresiunea demonică și eliberarea din boli și invaliditate".

Alte aluzii

Când Iisus a răspuns lui Ioan Botezătorul despre identitatea Sa, a făcut aluzie la împlinirea în El a lui Isaia 61:1-2a și a altor profeții (Lc 7:22/Mt 11:5; cf. Ringe 1985: pp. 45-48). În timpul slujirii sale Iisus a propovăduit câteva principii din legislația pentru anii sabatic și jubileu, inclusiv anularea datoriilor (Lc 6:35; 7:41-42; Mt 18:23-34²⁵), împărțirea bunurilor materiale (Lc 12:33; 18:22; comp. 19:8; Fapte 2:44-45; 4:34²⁶) și încrederea în Dumnezeu pentru nevoile zilnice, nu în posibilitatea omului să semene și să culegă (Mt 6:25-35/Lc 12:22-31).

Totuși o împlinire completă a profeției "anului îndurării Domnului" trebuie să aștepte a doua venire a lui Hristos. În acele timpuri va avea loc Judecata finală, care e subiectul ultimei predici a lui Iisus în Evanghelia după Matei (Mt 25:31-46). Una din temele pe care insistă această predică e atitudinea față de săraci,

---

²⁴ Sloan (1977: p.166) concluzionează că viziunea jubileului "a servit în primul rând pentru Luca ca funcția teologică a unui paradigmatic *Vorbild* al Vechiului Testament al salvării eshatologice prezente/viitoare care a fost inaugurată de și va fi înfăptuită prin Iisus Hristosul".

²⁵ Trocme (1973: pp. 42-43) susține că Rugăciunea Domnului se referă la remiterea datoriilor. În multe traduceri moderne Mt 6:12 e mai degrabă redat ca "Ne iartă nouă datoriile noastre precum și noi iertăm datornicilor noștri" (NIV, NRSV, comp. NJB) decât tradiționalul "Ne iartă nouă greșalele noastre". E adevărat că înțelesul primar al cuvântului *opheilema* este "datorie", dar folosit în sens religios se referă la "păcat" ca o "datorie" (*BAGD*), iar că acesta e înțelesul în Rugăciunea Domnului reiese clar din pasajul paralel din Lc 11:4 care folosește cuvântul *hamartia* "păcat". O părere diferită e propusă de Ringe (1985: pp. 77-80), care susține că rugăciunea se referă atât la datorii cât și la păcate.

²⁶ Prima parte a acestui verset e similară cu Deut 15:4, care face parte din legislația pentru anul sabatic.

[p.55]

dezvoltând unele teme din Isaia 58:7. La sfârșitul timpului va avea loc o inversare a averilor, când cei bogați vor deveni săraci, iar cei săraci vor deveni bogați (cf. Lc 6:20-26; 16:25; Iac 5:1-8).

Jubileul în Vechiul Testament privește înapoi spre eliberarea divină a poporului lui Israel din sclavia egipteană (Lev 25:38,55) și spre darul Țării Făgăduinței ca loc de odihnă și de moștenire (cf. Deut 12:9). Temele predominante sunt libertatea, restaurarea și odihna (cf. Lev 25:10-12). În contrast, profeția despre "anul îndurării Domnului" – în Isaia și în Luca – privește înainte, spre "vremurile restaurării universale" (Fapte 3:21, NRSV), care va avea loc "în ceruri noi și un pământ nou, unde locuiește dreptatea" (2Pt 3:13, NRSV)²⁷.

Reflecții teologice

Trei teme majore au ieșit în evidență în studiul nostru asupra anilor sacri în Biblie, anume *odihna*, *libertatea* și *restaurarea*. Să luăm acum fiecare temă în parte și să reflectăm asupra relevanței lor astăzi. Unele din sugestiile practice pe care le menționez pot fi bazate pe date mai largi din Vechiul Testament, inclusiv chiar primul capitol din Facere, dar cele trei teme pe care le identific reies din datele specifice pe care le-am examinat. Deși multe din sugestiile mele sunt familiare, cred că sunt fidele materialelor biblice.

Odihna

Unul din elementele cele mai importante ale semnificației sabatului este "odihna". Conform relatării creației, Dumnezeu S-a odihnit în a șaptea zi deoarece și-a încheiat lucrarea (Fac 2:1-3; comp. Ieș 31:17) și e de așteptat ca omenirea să se odihnească în mod regulat în această zi (Ieș 16:22-30; 20:8-11; 23:12). Este o "zi sfințită" (Fac 2:3), pusă deoparte de zilele obișnuite de muncă (cf. cuvântul modern "sărbătoare"). Rânduielile anului sabatic și anului jubileu includ și ele ideea odihnei, în particular pentru pământ (Ieș 23:10-11; Lev 25:2-5,11; comp. 26:34-35)²⁸. Timp de șase ani pământul deservește omenirea, dar în al șaptelea an se odihnește.

În acest fel bărbații și femeile recunosc că nu au niciun drept absolut asupra pământului (cf. Tsevat 1972: pp. 453, 455). Nu au dreptul să exploateze pământul fără discernământ pentru propriul lor profit, conduși de presiunile consumerismului, deoarece li s-a permis să locuiască acolo și să se bucure de produsul lui ca o binecuvântare din partea posesorului pământului, Domnul Dumnezeu (Ieș 15:17; Lev 25:23; Deut 8:7-18). După cum spune psalmistul "Al Domnului e pământul și tot ce este pe el" (Ps. 24:1, NIV).

Care este atitudinea noastră față de pământ astăzi? Pentru mulți oameni născuți și crescuți în orașe, aceasta ar putea părea o întrebare ciudată. Singura dată când se gândesc la pământ e când cumpără sau vând proprietăți și chiar și atunci interesul lor ar putea

[p.56]

---

²⁷ Pentru un studiu detaliat despre "anul îndurării Domnului" la Luca, a se vedea Sloan (1977).

²⁸ A se vedea Andreasen (1972: pp. 104-13,213-25)

să stea mai mult în locuință decât în pământul pe care este aceasta construită. Dar cu toată urbanizarea ce se dezvoltă, un mare număr de oameni în lume încă trăiesc pe și depind de pământ, cum ar fi fermierii; nu puțini locuitori de orașe și-au făcut averile prin exploatarea pământului sau au rămas fără pământ și au migrat la oraș în speranța unei sorți mai bune; noi toți ne hrănim cu alimente crescute în pământ. Așadar nu putem ignora pământul, oricât de urbanizați am fi.

Dacă deținem pământ arabil, putem pune direct în practică rânduielele Vechiului Testament privitoare la odihna în al șaptelea și al cincizecilea an, deși s-ar părea că acest lucru se întâmplă rar în timpurile noastre. În general se folosesc metode alternative pentru a asigura fertilitatea continuă a pământului: rotația culturilor și folosirea îngrășămintelor naturale sau artificiale. Dacă o porțiune de pământ e folosită pentru rezidență sau industrie, e clar că e imposibil să o lăsăm să se "odihnească" în anumiți ani. În orice caz, e evident că foarte des nu e practic să aplicăm literal aceste rânduieli antice și trebuie să găsim o contextualizare adecvată în lumea modernă.

Putem începe prin a sugera că ideea "odihnei" duce la restricții în exploatarea pământului, chiar a întregului mediu. Instituțiile anului sabatic și anului jubileu ne invită să acceptăm produsul pământului ca un dar de la Dumnezeu, mai degrabă decât un drept uman absolut. Lumea naturală a fost creată de Dumnezeu, ca și noi și merită respect ca ceva cu o mare valoare intrinsecă. De asemenea, trebuie să ne gândim la copiii noștri și la copiii lor, care vor trebui să trăiască în mediul pe care noi suntem ocupați să îl poluăm.

Putem să arătăm respect pentru ființele umane și să înlăturăm sclavia, de exemplu prin fixarea unui număr maxim de ore și a unui salariu minim. De asemenea și mediul ar trebui tratat în mod responsabil, respectând anumite limite, nu explotând fără milă. Nu avem dreptul de a seca resursele naturale, astfel încât pământul să devină deșert. Pentru a da un singur exemplu, vastele păduri tropicale sunt creația lui Dumnezeu, nu proprietate privată care poate fi înlăturată în urma unui capriciu omenesc fără a lua în considerare impactul acestei acțiuni asupra echilibrului întregului mediu înconjurător. Cererea pentru lemn și hârtie în zonele mai bogate ale lumii a secat resursele în Amazon și alte părți. Dar Vestul nu are monopolul asupra distrugerii mediului. În 1996 au avut loc inundații majore în Jakarta iar cei care au suferit cel mai mult au fost oamenii săraci ce locuiau în colibe de lângă râul Ciliwung și în alte părți predispuse la inundații. S-a raportat că una din cauzele inundațiilor a fost tăierea pomilor de pe dealurile Puncak, la sud de Jakarta, pentru a construi vile de lux, terenuri de golf și așa mai departe. Suara Pembaruan, unul din cele mai respectate ziare ale Indoneziei, a publicat un raport în iulie 1996 ce indica defrișări masive ilegale, cu autoritățile închizând ochii. Într-o rezervație naturală din Sumatra funcționau 5 gateri ce procesau ilegal lemn. În 1997 focuri în păduri au izbucnit în regiuni vaste din Sumatra și

[p. 57]

Kalimantan, provocând smog în mare parte din Asia de sud-est, provocate aparent de industriași doritori să-și extindă plantațiile în cel mai ieftin mod posibil, preferând să ardă copacii în loc să-i folosească, iar apoi nefiind în stare să controleze focurile la începutul sezonului uscat.

Poate trebuie să dezvoltăm o ecologie teologică, în cadrul căreia conservarea resurselor naturale să fie bazată pe convingerea că au fost create de Dumnezeu și că Dumnezeu are

dreptul să determine cum sunt ele folosite. Un corolar la aceasta, având la bază iubirea pentru Dumnezeu și pentru aproape ca cele mai mari porunci, ar fi să încercăm să lăsăm lumea într-o stare bună pentru generațiile viitoare. O asemenea ecologie teologică are o fundație total diferită de o ecologie economică, care e interesată de conservare doar ca mijloc de a face și mai mult profit. Lumy (1994) exprimă această diferență prin contrastul său între *homo imago dei* și *homo economicus*²⁹.

Totuși tema odihnei nu e relevantă doar în ce privește ecologia. Conform Deuteronom 12:9-10, poporul lui Dumnezeu i-a fost promisă "odihna" când vor intra în Țara Făgăduită³⁰. Odihna însemna că pribegia prin pustie a luat sfârșit și că Israel se putea bucura de protecție, deși era înconjurat de dușmani. În Psalmul 94:7b-11 această temă apare din nou legată de un avertisment adresat poporului de a nu-și învârtoșa inimile cum au făcut strămoșii lor în pustie și ca urmare nu au intrat în "odihna" promisă lor de Dumnezeu. Evrei 3:7-4:11 preia aceeași temă și o interpretează eshatologic. Autorul îndeamnă pe creștini să intre în locul de odihnă pe care Dumnezeu l-a pregătit pentru ei.

Ce se înțelege prin această odihnă și cum putem intra în ea? Iisus o explică după cum urmează (Mt 11:28-29):

Veniți la Mine, toți care sunteți trudiți și împovărați și
Eu vă voi da odihnă.
Luați jugul Meu asupra voastră și învățați de la Mine,
Căci Eu sunt blând și smerit cu inima și veți găsi odihnă
Pentru sufletele voastre³¹. (NIV)
Veniți la Mine, toți cei trudiți și care purtați
Poveri grele și Eu vă voi da odihnă.
Luați jugul Meu asupra voastră și învățați de la Mine;
Căci Eu sunt blând și smerit cu inima și veți găsi odihnă
Pentru sufletele voastre. (NRSV)

Pe de altă parte, "odihna" poate fi acum trăită de oricine devine urmaș al lui Iisus și își găsește "odihnă pentru suflet", chiar dacă trăiește încă într-o lume plină de incertitudini și departe de a oferi siguranță. Totuși chemarea lui Iisus ar trebui înțeleasă în contextul întregii Biblii, iar această înțelegere va fi incompletă dacă nu pomenește pământul și orașul dorit de martorii credincioși în Vechiul Testament (Evr 11:16), adică locul ceresc pentru odihnă. Această odihnă eshatologică va deveni realitate când acel

[p.58]

Miel "blând și umil" devine "Domn al domnilor și Rege al regilor" (Apoc 17:14) și cei care "mor în Domnul" se pot "odihni de ostenele lor" pentru totdeauna (14:13). Aceasta va fi odihna adevărată³²!

---

²⁹ Pentru discuții teologice privind problemele ecologiei, a se vedea Osborn (1993), Hallman (1994) și Nash (1996)

³⁰ A se vedea și Deut 25:19; comp 1Cron 22:9; 2Cron 6:41. Cf. von Rad (1996a); Andreasen (1972: pp. 221-25).

³¹ Iisus folosește cuvântul *anapausis* în aceste versete. Același cuvânt e folosit de autorul Evreilor pentru locul de odihnă pe care Dumnezeu l-a pregătit pentru poporul Său.

³² Despre conceptul de "odihnă" în iudaism și Noul Testament, a se vedea de asemenea Lincoln (1982)

Libertatea

Când poporul lui Israel a părăsit robia din Egipt a devenit o națiune liberă. Această libertate a fost oferită de Domnul Dumnezeu, după cum se reamintește în prologul constituției israelite (Ieș 20:2). Din această cauză, nu aveau voie să-i oprime pe cei slabi din societatea lor (Ieș 22:21-23:9) sau să înrobească frați Israeliti (Lev 25:38-42). Din păcate în lumea antică, ca și în lumea modernă, întotdeauna au existat cei care au încercat să-i controleze și să-i restricționeze pe alții, în așa fel încât să le anuleze libertatea.

Una din marile teme ale anului sabatic și cel jubileu în Biblie este libertatea. Poporul lui Dumnezeu ar trebui să fie în stare să se bucure de libertatea pe care El le-a dat-o, iar dacă așa ceva nu se întâmplă trebuie trecut la acțiune pentru a restaura acea libertate. Un număr de măsuri având acest scop sunt asociate cu anul sfânt. Una din cele mai importante este eliberarea sclavilor și asigurarea unui capital pentru ca aceștia să înceapă din nou ca bărbați liberi și femei libere. Paralel cu acest lucru, dacă debitorii nu sunt în stare să-și achite datoriile până la venirea anului sfânt, atunci datoriile trebuie anulate astfel încât ei să fie ușurați de o povară pe care în mod evident nu o pot purta.

Cum s-a spus mai sus, Iisus a inaugurat epoca mesianică anunțând venirea "anului îndurării Domnului", ca o reinterpretare eshatologică a anului jubileu. A dat vești bune celor aflați în suferință, promițând că vor obține libertatea (Lc 4:18b):

El M-a trimis să vestesc libertate prizonierilor... să-i eliberez pe cei oprimați. (NIV)

El M-a trimis să vestesc eliberarea celor captivi... să las liberi pe cei oprimați. (NRSV)

Cu toate acestea și din păcate, până relativ recent, Biserica a acordat mică atenție nevoilor și drepturilor membrilor mai slabi ai societății. Evanghelia era înțeleasă ca un mesaj ceresc despre salvarea spirituală și nu părea relevantă pentru oprimarea atât de răspândită în lume. Uneori Biserica era de partea opresorilor sau devenea ea însăși opresoare. În secolul 19 un număr de figuri din mișcarea evanghelică din Anglia s-a implicat în lupta pentru dreptate socială, cum ar fi Wilberforce care a fost pionier în abolirea sclaviei și Shaftesbury care a luptat pentru drepturile lucrătorilor din fabrici, în special copii și femei. Apoi spre sfârșitul secolului teologii liberali din America au elaborat ceea ce foarte des a fost numit "evanghelia socială", demonstrând relevanța învățaturii lui Iisus în ceea ce privește exploatarea muncitorilor și a alte probleme sociale.

[p.50]

În America Latină secolul 20 a văzut începutul mișcării "teologiei eliberării", care a subliniat aspectele politice ale exodului din Egipt și ale evangheliei lui Iisus, precum și alte feluri de teologie politică (teologia de culoare, teologia revoluției etc.). Teologia eliberării a fost cu siguranță o nouă dezvoltare în istoria teologie creștine, deși probabil există o oarecare similaritate cu teologia mesianică iudaică din timpul Noului Testament, care aștepta venirea unui salvator ce ar fi acționat în arena politică pentru a elibera poporul lui Dumnezeu de sub puterea romană.

Studiul nostru asupra anilor sacri ar trebui să ne amintească că Biblia nu doar promite lucruri mai bune în Rai pentru cei oprimați ("plăcinte în cer după ce mori"), dar încurajează spre acțiuni concrete pentru a-i elibera de suferința din lume. Să sperăm că astăzi creștinii din diferite medii teologice pot cădea de acord că evanghelia nu e preocupată doar de probleme spirituale, ci și de lucrurile acestei lumi.

Cu toate acestea trebuie să remarcăm că cuvântul grecesc *aphesis*, tradus "libertate" (NIV) sau "eliberare" (NRSV) în Luca 4, se referă de obicei în Biblie la iertarea de păcate (i.e. eliberarea de pedeapsa pentru păcat, ex. Lc 3:3; 24:47). Iisus nu a propovăduit doar o evanghelie a eliberării de suferința din această lume (aspectul orizontal sau socio-economic) dar și – ceea ce eshatologic este mai important – eliberarea de păcate în lumea aceasta și lumea care va veni (aspectul vertical sau spiritual). Așa că și misiunea Bisericii astăzi ar trebui să includă o apropiere holistică de evanghelie, fără concentrarea exclusiv pe aspectul social sau cel spiritual. Scopul nostru ar trebui să fie ca toți oamenii să experimenteze libertatea adevărată, liberă de oprimare și liberă de păcat, acum și pentru totdeauna (In 8:36; Rom 6:18; 8:21; 2Cor 3:17).

Cum poate fi acest lucru actualizat astăzi în "satul nostru global"? Multe lucruri pot fi făcute. În Indonezia, de exemplu, prizonierii politici au fost eliberați și condițiile de muncă pentru lucrătorii în fabrici s-au îmbunătățit. Acest gen de lucru se poate întâmpla ca rezultat al unei munci grele în spatele scenei depusă de către oameni ce muncesc pentru dreptate și egalitate. Probabil că trebuie făcut mai mult în amândouă din aceste domenii, dar mai sunt și alte grupuri oprimate care au fost relativ ignorate, cum ar fi "lucrătoarele" în lupanare care sunt deseori virtuale sclave și cerșetorii invalizi fizic care sunt trimiși pe străzi de familiile lor sau de alții care iau grosul "venitului" lor. Creștinii din ziua de azi ar trebui să preia conducerea în munca pentru îmbunătățiri în sfera socială și cea politică, oferind libertate celor lipsiți și oprimați, urmând exemplul lui Wilberforce și al altora ca el în secolele trecute. Trebuie să luptăm împotriva poftelor umane după putere asupra altor ființe umane care se prezintă, în multe mărimi și forme, inclusiv controlul direct al indivizilor (sclavia în diversele ei forme moderne) și al națiunilor (politica puterii) și de asemenea

[p.60]

exploatarea indirectă prin comerț (monopoluri), economie (datorii internaționale), cultură (modă, media) și așa mai departe.

Dar în toate acestea nu ar trebui să uităm nevoia de auto-analiză. Condamnând nedreptățile din lumea largă, trebuie să verificăm cu grijă dacă noi înșine nu suntem implicați în oprimare și exploatare, direct sau indirect. Dacă suntem angajator, cum ne tratăm angajații? Dacă avem o afacere, cum ne tratăm clienții? Dacă lucrăm în serviciile civile, servim cu adevărat nevoile societății sau doar ne câptușim buzunarele? Orice muncă am face, ne plătim taxele cu integritate? Ne uităm de sus la alți oameni, prin prisma șovinismului masculin sau a feminismului militant, a discriminării rasiale sau a bigotismului religios? Și chiar dacă nu facem nimic pentru a oprima și exploata pe alții, ne putem întreba ce facem de fapt pentru a-i ajuta pe membrii lipsiți de putere ai societății – cei fără adăpost și flămânzi, bătrâni care trăiesc singuri și părinți singuri, copiii ai străzii, cerșetori și vânzători ambulanzii de mărunișuri – pentru ca ei să fie eliberați de sărăcie și frică. E mai ușor să criticăm opresorii decât să recunoaștem că propriile noastre vieți au nevoie de schimbare, dar îndrăznim să afirmăm că suntem fără păcat (Mt 7:3; In 8:7)?

Restaurarea

Cea de-a treia temă majoră din cadrul ideii biblice de an sfânt (mai precis jubileul) este "restaurarea", în special restaurarea pământului. Deoarece pământul aparține lui Dumnezeu care l-a împărțit în mod corect când Israel a intrat în Palestina, cei bogați nu trebuie să-și extindă domeniile cumpărând pământ de la săraci (cf. Is 5:8). Dacă în împrejurări extreme cineva e forțat să-și vândă pământul, acest lucru poate fi făcut doar pe bază de arendă, proprietarul păstrând dreptul de a-l răscumpăra în orice moment; iar în anul jubileu orice țarină rămasă nerăscumpărată trebuie înapoiată proprietarului original. Așadar anul jubileu, dacă e pus în practică, ar trebui să ajute la înlăturarea inegalităților în societate și să ofere un nou început celor care au devenit săraci și și-au pierdut pământul sau chiar libertatea.

Relevanța ideii jubileului față de problema actuală a concentrării pământului în mâinile unei clase relativ mici de proprietari de pământ este destul de evidentă. De exemplu, am aflat că în anumite zone din Indonezia oameni de afaceri din orașe vin și fac oferte atractive oamenilor simpli de la țară care sunt pregătiți să-și vândă pământul. Oamenii sun fericiți, deoarece au bani în buzunar în urma vânzării, dar nu realizează că plata pe care au primit-o este mult sub valoarea reală a pământului. De asemenea, atrași de ocazia de a avea un profit rapid, nu se gândesc la implicațiile renunțării la o proprietate care ar fi asigurat necesarul de hrană pentru familia lor pentru multe generații. O altă metodă folosită de cei devotați scopului de a face avere cu orice preț este de a intra într-o zonă și de a plăti locuitorii să-și distrugă propriul lor mediu, de exemplu defrișând copacii din păduri. Lucrătorii primesc un salariu rezonabil și nu se plâng, dar afaceristul are un profit

[p.61]

mult mai mare, iar daunele cauzate mediului pe termen lung sunt incalculabile. Din punct de vedere legal, terenul nu-și schimbă proprietarul în acest caz, dar bogăția sa a fost prădată și el devine de mică valoare pentru proprietar.

Trebuie să ne dăm seama că pământul și tot ce este pe el aparține lui Dumnezeu (Ps 23:1) și că nu avem dreptul să ne purtăm cu pământul ca și când ar fi proprietatea noastră privată. Deși nu există nici un verset al Scripturii care să definească granițele pământului în lumea noastră actuală, principiul împărțirii după nevoie (Num 26:54) – mai degrabă decât după dorință sau putere – e cu siguranță unul bun pe care ar trebui să ne străduim să-l aplicăm astăzi. Simplilor proprietari de pământ li s-ar putea oferi o anumite protecție față de expansiunea celor bogați și puternici printr-o legislație adecvată. Va fi nevoie de măsuri chiar mai radicale pentru a inversa acest curent și a începe o mișcare spre egalitate, astfel încât pământul să fie împărțit în mod echitabil între locuitorii săi. Nu va fi ușor, dar schimbarea este posibilă! De exemplu, Milgrom (1997) menționează că procentul fermierilor din Coreea de Sud ce dețin propriul lor pământ, nu muncind ca arendași, a crescut de la 50% la 94% între 1952 și 1954.

Ideea restaurării în jubileul biblic se concentrează în particular pe stăpânirea pământului, dar nu trebuie limitată la asta. Isaia 35 descrie eliberarea exilaților Israeliti în Babilon și repatrierea lor în propriul lor pământ; de asemenea are în vedere restaurarea mediului (vv. 1-2,6b-7; comp mai sus secțiunea despre *Odihnă*) și a sănătății (vv. 5-6a). În Noul Testament,

Luca folosește termenul *apokatastasis* cu referire la sfârșitul timpului când Dumnezeu va restaura "totul" (Fapte 3:21).

Poate ne simțim neputincioși când vedem lăcomia nestăpânită și inabilitatea săracilor de a i se opune. S-ar părea că și Israelul antic se confrunta cu aceeași problemă în legătură cu anul sabatic și anul jubileu: erau o idee bună, dar cei bogați nu voiau să renunțe la salariile și profiturile lor pentru ca ceilalți să aibă îndeajuns. Cu toate acestea nu putem rămâne tăcuți. Vocea profetică a Bisericii e necesară pentru a cenzura lăcomia celor care își exploatează semenii, începând cu cei care stau în strane Duminica și mergând până la toți cei care îi tratează pe ceilalți oameni ca mijloace de făcut bani și nu ca pe creaturi ale Domnului făcute pentru a fi iubite. Dar poate cel mai important pentru creștini este să trăiască în concordanță cu Evanghelia, urmând îndemnul lui Iisus de a nu acumula comori pe pământ (Mt 6:19; comp. 5:40-42; 19:16-26; Lc 3:11; 12:13-21; 19:8-10) și să lupte pentru egalitate în salarii, oportunități și privilegii. Ca să cităm proverbul chinez, e mai bine să aprinzi o singură lumânare decât să blestemi întunericul.

Postscriptum

Nu este sigur cât de mult respecta anticul Israel ciclurile de 7 și 50 de ani pentru anii sacri și în orice caz ar fi

[p.62]

foarte fantezist din partea noastră să le reînviem acum în vreun sens literal. Cu toate acestea sărbătorim aniversări (anual), jubilee de argint și de aur (la 25, respectiv 50 de ani) și centenare (100 de ani), iar în prezent întreaga lume așteaptă sărbătorirea mileniului (1000 de ani). Deseori aceste ocazii sunt tratate ca șanse pentru petreceri extravagante; cât de mult mai bine ar fi dacă le-am transforma în timp de reflecție și reînnoire, revăzând ce a mers rău în trecut și acționând anume pentru a îndrepta acest rău!

După cum am văzut, ideea biblică a anului sabatic și a anului jubileu include trei mari teme: odihna, libertatea și restaurarea. Ce ar fi dacă am face din acestea temele mileniului? Putem provoca atât Biserica cât și lumea de a sărbători anul 200 prin:

- oprire din exploatarea mediului
- lupta pentru eliberarea oprimaților și săracilor
- luarea de măsuri pentru promovarea egalității în stăpânirea pământului și a altor posesiuni materiale?

O inițiativă în acest sens a fost întreprinsă de Campania Jubileu 2000, prin apelul lor pentru anularea datoriilor internaționale. Textul a ceea ce Jubileu 2000 speră să fie "cea mai mare petiție a lumii", pentru a fi prezentată liderilor celor mai bogate țări la Summitul G7 în 1999, sună în felul următor:

- Noi, subsemnații, credem că începutul noului mileniu ar trebui să fie un timp pentru a oferi speranță oamenilor împovărați.
- Pentru un nou început, credem că e drept să fie lăsate în spate greșelile făcute atât de debitori cât și de creditori și să fie anulate acumulările datoriilor neplătibile ale celor mai împovărați națiuni.

- Facem apel la liderii națiunilor creditoare să anuleze aceste datorii până în anul 2000. Îi rugăm să ia măsuri efective pentru a preveni acumularea unui nivel atât de înalt al datoriilor. Sperăm într-un nou început pentru a sărbători mileniul.

Inițiative similare ar putea fi întreprinse de creștini în ce privește alte probleme majore, cum ar fi mediul, comerțul liber, investițiile etice, formele moderne de sclavie și așa mai departe. În același timp trebuie să avem în minte că e mai ușor de a spune altora ce să facă decât să facem noi înșine. Trebuie să avem grijă ca să "practicăm ceea ce predicăm" și să ne asigurăm că în viața personală acționăm cu integritate și compasiune față de cei în nevoie de lângă noi.

În sfârșit, ar trebui să ținem minte că înțelesul unui an sacru poate fi înțeles cu adevărat doar dacă atrage atenția către Dumnezeu ca și Creator al cerului și pământului, care ne invită să luăm parte la munca sa de susținere a lumii, până când El

[p.63]

va face noi toate lucrurile (Apoc 21-22). Dacă păstrăm această perspectivă profetică și eshatologică și ne asumăm răspunderea de a transforma aceste idei în fapte atunci vom putea face din anul 2000 anul nostru sacru.

Bibliografie

Amit, Y., 'The Jubilee Law—An Attempt at Instituting Social Justice', *Justice and Righteousness: Biblical Themes and their Influence*, H.G. Reventlow & Y. Hoffmann eds (Sheffield: JSOTS 137, 1992), pp. 47-59.

Andreasen, N.-E., *The Old Testament Sabbath: A Tradition-Historical Investigation* (SBL Dissertation Series 7), 1972.

- 'Festival and Freedom: A Study of an Old Testament Theme' *Interpretation* 28, (1974) pp. 281-297.

Arias, M., 'Mission and Liberation: The Jubilee: A Paradigm for Mission Today' *IRM* 73, (1984), pp.33-48.

Astour, M.C., 'Habiru', *IDBS*: (1976), pp. 382-85.

Bendor, S., *The Social Structure of Ancient Israel* (Jerusalem: Simor, Jerusalem Biblical Studies 7, 1996).

Botterweck, G.J. 'ebhyôn' *TDOT* 1, (tradus din originalul german 1970: 1974), pp. 27-41.

Childs, B.S., *Exodus: A Commentary* (London: SCM, 1974).

Chirichigno, G.C., *Debt-Slavery in Israel and the Ancient Near East* (Sheffield: JSOTS 141, 1993).

Clines, D.J.A., 'Social Responsibility in the Old Testament' (Shaftesbury Project, lucrare nepublicată).

Cole, R.A., *Exodus: An Introduction and Commentary* (London: Tyndale, 1973).

Craigie, P.C., *The Book of Deuteronomy*, (Grand Rapids: NICOT, 1976).

David L. Baker, "Anul Jubileu și Mileniul. Anii sacri în Biblie și relevanța lor astăzi," *Themelios* 24.1 (October 1998): 44-69.

Driver, S.R., *A Critical and Exegetical Commentary on Deuteronomy* (Edinburgh: ICC, a treia ediție, 1902).

Durham, J.I., *Word Biblical Commentary* Volume 3: Exodus (Waco: Texas, Word Books, 1987).

Epszstein, L., *Social Justice in the Ancient Near East and the People of the Bible*, (London: (from French translation, original 1983), 1986), pp. 133-34.

Fager, J.A., 'Land Tenure in the Biblical Jubilee: A Moral World View', *Hebrew Annual Review* 11 (1987), pp. 59-68.

- *Land Tenure and the Biblical Jubilee: Uncovering Hebrew Ethics through the Sociology of Knowledge* (Sheffield: JSOTS 155, 1993).

[p.64]

Ginzberg, E., 'Studies in the Economics of the Bible', *JQR* 22 (1932), pp. 343-408.

Gnuse, R., 'Jubilee Legislation in Leviticus: Israel's Vision of Social Reform', *BThB* 15 (1985), pp. 43-48.

Gottwald, N., 'Israel, Social and Economic Development of', *IDBS*, (1976), pp. 465-68.

Hallman, D.G., ed., *Ecotheology: Voices from South and North* (Geneva: WCC, 1994).

Hallo, W.W., 'New Moons and Sabbaths: A Case-study in the Contrastive Approach', *HULA* 48, (1977), pp. 1-18.

Hanks, T.D., *God So Loved the Third World: The Biblical Vocabulary of Oppression* (New York: Orbis, (from Spanish translation, original 1982), 1983).

Hartley, J.E., *Word Biblical Commentary* Volume 4: Leviticus (Dallas: Texas Word Books, 1992).

Herlianto, *Teologi Sukses: Antara Allah dan Mammon* (Jakarta: BPK, 1992).

Hoening, S.B., 'Sabbatical Years and the Year of Jubilee', *JQR* 59 (1969), pp. 222-36.

Hollenbach, P., 'Liberating Jesus for Social Involvement', *BThB* 15, (1985), pp. 151-57.

Jackson, R., 'Prosperity theology and the faith movement', *Themelios* 15 (1989), pp. 16-24.

Kaufman, S.A., 'A Reconstruction of the Social Welfare Systems of Ancient Israel', *In the Shelter of Elyon: Essays on Ancient Palestinian Life and Literature in Honor of G.W. Ahlström*, W.B. Barrick & J.R. Spencer, eds (Sheffield: JSOTS 31, 1984), pp. 277-286.

Kirk, A., 'The Origin of Accumulated Wealth: The Marxist Thesis and a Hermeneutical Reflection' (Shaftesbury Project, lucrare nepublicată).

Lemche, N.P., 'The Manumission of Slaves—The Fallow Year—The Sabbatical Year—The Jubel Year', *VT* 26 (1976), pp. 38-59.

- 'Andurārum and Mišarum: Comments on the Problem of Social Edicts and Their Application in the Ancient Near East', *JNES* 38 (1979), pp. 11-22.

- 'Hapiru, Hapiru' and 'Hebrew', *The Anchor Bible Dictionary* volume 3 D.N. Freedman ed. (New York/London: Doubleday, 1992), pp. 6-10, 95.

David L. Baker, "Anul Jubileu și Mileniul. Anii sacri în Biblie și relevanța lor astăzi," *Themelios* 24.1 (October 1998): 44-69.

Lincoln, A.T., 'Sabbath, Rest, and Eschatology in the New Testament', *From Sabbath to Lord's Day* D.A. Carson, ed. (Grand Rapids: Michigan Zondervan: pp. 197-220), 1982.

[p.65]

Lumy, S.S., 'Deskripsi Gagasan Desa Pancasila', (publicație privată, 1994).

Marshall, I.H., *The Gospel of Luke: A Commentary on the Greek Text* (Exeter: Paternoster, 1978).

Milgrom, J., 'The Land Redeemer and the Jubilee', *Fortunate the Eyes That See: Essays in Honor of David Noel Freedman*, A.B. Beck, ed., et al. (Grand Rapids: Michigan/Cambridge UK: Eerdmans 1995), pp. 66-69.

- 'Jubilee: A Rallying Cry for Today's Oppressed', *Bible Review* 13/2: pp. 16, 48, 1997.

Morgenstern, J., 'Jubilee, Year of, *IDB* 2, (1962), pp. 1001-02.

Nash, J.A. et al, 'Theology and Ecology', *Interpretation* 50, symposium (1996), pp. 4-46.

Nicholls, B.J. ed., 'Symposium on 'Prosperity Theology and Theology of Suffering', *Evangelical Review of Theology* 20 (1996), pp. 3-94.

Nolland, J.L., *Word Biblical Commentary* Volume 35A: Luke I—9:20 (Dallas, Texas: Word, 1989).

North, R.G., 'derōr', *TDOT* 3, tradus din originalul german 1974-75 (1978), pp. 265-69.

- 'yōbēl', *TDOT* 6, tradus din originalul german 1980-82 (1990), pp. 1-6.

Osborn, L., *Guardians of Creation: Nature in theology and the Christian life* (Leicester: Apollos, 1993).

Rad, G. Von, 'There still remains a rest for the people of God', *The Problem of the Hexateuch and other essays*, Edinburgh / London, (translation from German, original 1933), 1966a.

- *Deuteronomy: A Commentary*, London, OTL, (from German translation, original 1964), 1966b.

Raintung, F.W. et al., *Tahun Rahmat and Permerdekaan* (Jakarta/Surakarta: PGI/YBKS, 1995).

Ringe, S.H., *Jesus, Liberation, and the Biblical Jubilee: Images for Ethics and Christology* (Philadelphia: Fortress, 1985).

Robinson, T.H., *A History of Israel: vol. I From the Exodus to the Fall of Jerusalem, 586 B.C.* (Oxford: Clarendon 1932).

Rodgers, M., 'Luke 4:16-30—A Call for a Jubilee Year?', *Ref TR* 40, (1981), pp. 72-82.

Rothkoff, A., 'Sabbatical Year in Post-Biblical Times', *Encyclopaedia Judaica* vol 14 (Jerusalem: Keter, 1972) pp. 582-85.

[p.66]

Safrai, S., 'Jubilee in the Second Temple Period', *Encyclopaedia Judaica* vol 14, (Jerusalem: Keter, 1972) pp. 572-82.

Saini, M.K., *Debt Crisis and the Future* (Delhi: Indian Institute of Research on Transnational Corporations, 1986).

Sanders, J.A., 'Sins, Debts and Jubilee Release', *Text as Pretext: Essays in Honor of Robert Davidson* R.P. Carroll, ed. (Sheffield: JSOTS 138, 1992), pp. 273-81.

Schaeffer, H., *Hebrew Tribal Economy and the Jubilee: as Illustrated in Semitic and Indo-European Village Communities* (Leipzig: Hinrichs'sche, 1922).

Seccombe, D.P., *Possessions and the Poor in Luke Acts* (Linz: Studien zum Neuen Testament and seiner Umwelt, 1982).

Selms, A. Van, 'Jubilee, Year of,' *IDBS* (1976), pp. 496-98.

Sider, R.J., *Rich Christians in an Age of Hunger: A Biblical Study* (London: Hodder, 1978 (USA edition 1977)).

Sloan, R.B., *The Favorable Year of the Lord: A Study of Jubiliary Theology in the Gospel of Luke* (Austin, Texas: Schola Press, 1977).

Strobel, A., 'Die Ausrufung des Jubeljahrs in der Nazarethpredigt Jesu', *Jesus in Nazareth W. Eltester*, ed. (Berlin/New York: de Gruyter, 1972), pp. 38-50.

Sugden, C., 'Is it possible to enforce the standards of socio-economic justice set out in the Old Testament and the New Testament?' (lucrare nepublicată).

Tannehill, R.C., 'The Mission of Jesus according to Luke IV 16-30', *Jesus in Nazareth W. Eltester*, ed. (Berlin/New York: de Gruyter, 1972) pp. 51-75.

Thompson, J.A., *Deuteronomy: An Introduction and Commentary*, (London: IVP, 1974).

Trocme, A., *Jesus and the Nonviolent Revolution*, (Scottsdale, Pennsylvania: Herald, (tradusă din originalul francez 1961: 1973).

Tsevat, M., 'The Basic Meaning of the Biblical Sabbath', *ZAW* 84 (1972), pp. 447-59.

Vanderkam, J.C., 'Calendars: Ancient Israelite and Early Jewish', *The Anchor Bible Dictionary* volume 1 D.N. Freedman ed. (New York/London: Doubleday, 1992), pp. 813-20.

Vaux, R. De, *Ancient Israel: Its Life and Institutions* (London: DLT, (tradusă din originalul francez 1958-60: 1961).

Waeholder, B.Z., 'Sabbatical Year', *IDBS* (1976), pp. 762-763.

Weinfeld, M., *Social Justice in Ancient Israel and in the Ancient Near East*, (Jerusalem/Minneapolis: Magnes/Fortress, 1995).

Wenham, G.J., *The Book of Leviticus* (Grand Rapids: NICOT, 1979).

[p.67]

Westbrook, R., *Property and the Family in Biblical Law* (Sheffield: JSOTS 113, 1991).

Widyatmadja & Damanik, J.P. & J. eds *No More Yoke on our Neck: Fifty Years Independence of Indonesia* (Surakarta: YBKS, 1995).

David L. Baker, "Anul Jubileu și Mileniul. Anii sacri în Biblie și relevanța lor astăzi," *Themelios* 24.1 (October 1998): 44-69.

Widyatmadja, J.P., 'Hidup sehat don soling melayani: Makna tahun Yobel don peringatan lima puluh tahun sinode GKI Jateng' (lucrare nepublicată, 1995).

Willoughby, R., 'The Concept of Jubilee and Luke 4:18-30', *Mission and Meaning*, A. Billington ed., et. al. (Carlisle: Paternoster, 1995), pp. 41-55.

Wright, C.J.H., *Living as the People of God: The Relevance of Old Testament Ethics*, (Leicester: IVP, 1983).

- 'Jubilee, Year of,' *The Anchor Bible Dictionary* volume 3. D.N. Freedman ed., (New York: Doubleday, 1992): pp. 1025-30.

Yoder, J.H., *The Politics of Jesus* (Grand Rapids: Michigan, Eerdmans. 1972).

Translated by / Tradus de
Vlad Stângu

In translating biblical references and quotes I followed *Biblia sau Sfânta Scriptură. Versiune diortosită după Septuaginta de Bartolomeu Valeriu Anania*, Bucharest, EIBMBOR, 2001

This is an unofficial translation which has not been checked by the author of the article. It is offered in order to allow non-English readers access to the material. In case of difficulty please refer to the original article:

http://www.biblicalstudies.org.uk/pdf/jubilee_baker.pdf
